

Javaslat Nagy István gyűjteményes kiállítására, születése 150. évfordulóján (Koncepció–vázlat)

Nagy István (1873–1937) különös sorsa és gazdagon rétegezett életműve, a műkereskedelemben rendre fölmerülő művei és a közgyűjteményi, valamint a magángyűjteményi kollekciók újabb és újabb megválaszolatlan kérdéseket vetnek föl. A 19. századi nagy festői utazások (Itáliába, pl. W. Turner, Keletre pl. Csontváry) után mennyire korszerű vagy sorsszerű az ő Kárpát medencei, három országot érintő festői utazása az első világháború után. Miként lehetséges az, hogy a trianoni utódállamokban a nemzetiségi létbe bezáródó képzőművészek élete helyett ő a szabadságot, a három országban (Magyarország, Románia, Jugoszlávia) való szabad munkálkodást választotta, választhatta. Mindezt csupán örökké vándorló, nomád életmódjával vagy soha nem korlátozható belső szabadságával, emberi autonómításával tudta megteremteni. 1930 körül történtek az utolsó magyar művész–gyalogtúrák (Hajnal János Rómába, Borsos Miklós és Pohárnok Zoltán Firenzébe). Ám a 30-as évek elején Nagy István abbahagyni kényszerült a festői vándorlását. Ezen időtől gondolatban, a képein vándorolt: a megidézett szülőföld átszűrt, légiesített, emlékezetből képekbe írt alkotásai, erdélyi emlékezet-képei születtek ekkor. Nagy Istvánnak életformája, motívum–föltáró, motívum–megtaláló vállalkozása volt a vándorlás. Nem a 19. századi megbízótól megbízóig vándorló festők metódusa szerint, hanem belső elhivatottsága, új táj és emberek látása/megrögzítése vonzhatta. Vagy csak csupán a belső nyugtalanság, megnyugodni soha nem tudó lelke, egyfajta szomjúság, a mindig új környezettel szembesülni s azt földolgozni akarás hajtotta. Az új művek létrehozásához új élményt és fogantató közegét kereste, kereshette szüntelenül.

Különös, a mai ismereteink szerint is egyedülálló, hogy a nemzeti/nemzetiségi elkülönülések, a trianoni trauma utáni lassú nemzetiségi művészeti magára találások (Románia, Jugoszlávia és Csehország magyar és más nemzetiségű képzőművészeire jellemző mindez) időszakában Nagy István a román hegyi pásztort, a szerb parasztot és az alföldi zsellért ugyanazzal az együttérzéssel jelenítette meg, mint Áprily Lajost, Octavian Gogát vagy Dsida Jenőt, Reményik Sándort. A történelmi konfliktusok fölé műveivel emelkedő, a Kárpát–medence együtt élő népeit, alakjait és táji környezetét magas művészi színvonalon megrögzítő alkotó műveivel szinte előrevetíti az európai összefogást. Nagy István az együtt élő népek, nemzetiségek festője.

Az 1967-es MNG-beli (rendezte Solymár István), 1973-as marosvásárhelyi, centenáriumi Nagy István kiállítás óta nem volt Romániában és Magyarországon sem az életmű egészét arányosan bemutató kiállítása. Azonban az életmű kutatói megközelítése éppen ebben az időben mélyült, differenciálódott, dokumentumok publikálásával műveinek, élet-adatainak és kapcsolati hálójának egyre több

részlete tisztázódott. Műveit állandó kiállításon bemutató Nagy István Képtár nyílt Baján 1986-ban.

A Nagy István gyűjteményes kiállítás a legjobb műveit (mintegy 200 alkotást) foglalná össze, ezen belül műfajonként:

1. A Nagy István-i tájkép, táj-rajz, legyen az erdélyi- vagy síkvidéki, alföldi képtípusban megfogalmazott. Nagy István alföldi képei az ún. alföldi festészet klasszikus vonulatához tartoznak. De mi a valódi tartalma, „vizuális üzenete” az ún. alföldi és a szülőföldjén sok év küzdelmes stúdiumain, közel másfél évtizeden át kiérlelt erdélyi tájképeinek. Van/nak/ ilyen mű-típus(ok)/? S ha igen, akkor Nagy István hogyan járult hozzá a megalkotásukhoz? Igaz és igazolható Kós Károly állítása: „Nagy István tájképeinél erdélyibb egyéni tájképeket még nem láttam”. Miben áll tájképeinek erdélyisége, ha Kós Károly már ennek a középfokán értékelte Nagy István? Talán ő teremtette vagy az ő Erdély-képe állandósította, terjesztette el ezt a képtípust? Génjeiben magában hordozta, hiszen szülőföldjétől elszakadva, évek múlva is fest megidéző, visszaemlékező „erdélyi tájképet”. A kiállításon természetesen fontos szerepet kapnak a közvetlen környezetéről, Csíkmindszentről és környékéről fennmaradt alkotások. Ugyanígy lényegi kérdés az ún. alföldi festészethez, „alföldi iskolához” való viszonya, az alföldi képtípusba sorolható műveinek sajátosságai.

Többfigurás tájképes kompozíciói (két gyerek tájban, szántás, kaszáló, kaszálók, állatok stb.) külön kategóriaként vizsgálandók.

2. Portrék, jellemrajzok, lélektani mélységű sors-képletek. Kezdve a tanuló idejéből való rajz-stúdiumokkal, majd közvetlen környezete, a családtagok arcképeivel, háborús portréival, az emberi kétségbeesés arc-képleteivel folytatva és eljutva a sors-jelképek, pszichikailag mélyen jellemzett emberarcok, különösen az önarcképek soráig. Itt lehetőség szerint cél az, hogy az erdélyi, a romániai szellemi élet jeleseit rögzítő művekből (Áprily Lajos, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Emil Isac, Octavian Goga stb.) minél jelentősebb kollektívát bemutatni.

3. Figurális enteriőrjeiben, szobabelső-lejegyzéseiben legnagyobb részt az egyszerű otthoni, csíki környezetet, s abban jobbára az édesanyját rögzíti, már-már szociografikus pontossággal.

4. Az enteriőrjei sugallta puritán hangütésnek szinte ellenpólusán jelennek meg a csendéletei, pasztell-hímes virág-együttesei, melyek a leheletnyi eltérésekre is rezonáló kifinomultság színharmóniái.

Ezen témabőség és a festő stílusának következetes, mindig az előző korszakára épülő változásának a bemutatása garantálná a kiállítás újszerűségét, fölkelthetné és fönntartaná a közönség és a szakma érdeklődését életműve iránt.

A kiállítás(ok)hoz kapcsolódnának:

1. Művészetének a kiállítás által fölvetett kérdéseit több tanulmány tárgyalja, továbbá a csíki, erdélyi beágyazottságát rövid dokumentum-válogatás világítja meg, 200 színes mű reprodukciója kíséretében, tudományos igényű katalógusban. (A szerzők és témák meghatározása folyamatban.)

2. Nagy István filmek folyamatos vetítése (*Nagy István portré*, 1974, operatőr: Németh Attila, rendező: Zsigmondi Boris; *Nagy István*, 1990, operatőr: Kis Gábor, műsorszerkesztő: Szemerédi Magda, Újvidéki Televízió; *Három hazában hontalan*, 2009, rendező: Mucsányi János, operatőr: Czétényi Csilla, Nagy Bozsoki József. Dunatáj Alapítvány, 2010).

Tudományos konferenciára téma-javaslatok:

a. vizuális tendenciák, valóság és képi világok Csík, a Csíki-medence képzőművészetében.

b. 1900–1944, magyar képzőművészet/képzőművészek többségben és kisebbségben.

c. A 20. századi történelem művészetformálása Erdélyben, a Felvidéken és Délvidéken.

d. A legjelentősebb székely művész-életművek (Nagy István, Zs. Nagy Imre, Márton Ferenc stb.) erdélyi/romániai és magyarországi kötődései.

e. Nagy István művek a műgyűjteményekben és a műkereskedelemben.

f. Nagy István román művészeti kapcsolatainak minden korábbinál részletesebb bemutatása.

Kapcsolódó programok: Kirándulások Nagy István élet-helyszíneire (Csíkmindszent-Kolozsvár, Baja, Dél-Bácska).

Múzeumpedagógusoknak, főleg a kiállításához kapcsolódó rajz-foglalkozásokra ajánlható az arcképrajzolás Nagy István-i metódusának tanulmányozása.

4. A kiállítás művészeti hatékonyságát segíthetné erdélyi, Erdélyhez kötődő írók, költők fölkerése arra, hogy írjanak Nagy István művészetéről, akár egyes művekről verset, prózát (pl. Markó Béla, Kovács András Ferenc, Bodor Ádám, Nadas Péter).

Nagy István születésének 150. évfordulójára rendezendő kiállítás(ok) a legjelentősebb magyarországi, romániai és szerbiai köz- és magángyűjtemények anyagaiból építkeznének. Magyarország, Románia és Szerbia kulturális összefogásában (remélhetőleg az Európai Unió támogatásában) valósítható meg a leghatékonyabban. Javasolt kiállítási helyszínek: Magyar Nemzeti Galéria, Budapest; Marosvásárhelyi Képtár; Csíki Múzeum, Csíkszereda; Janus Pannonius Múzeum, Pécs; Szabadkai Városi Múzeum; Türr István Múzeum, Baja.

www.erdelyimuveszet.ro